

ТМГ. XXXVII	Бр. 2	Стр. 807-827	Ниш	април - јун	2013.
-------------	-------	--------------	-----	-------------	-------

UDK 796.01:316.4

Originalan naučni rad

Primljeno: 07. 01. 2013.

Odobreno za štampu: 04. 06. 2013.

Nenad Živanović  
 Univerzitet u Nišu  
 Fakultet sporta  
 i fizičkog vaspitanja  
 Niš  
 Nikolae Okiana  
 Univerzitet u Bakau  
 Fakultet za kretanje, sport  
 i zdravstvene nauke  
 Rumunija

## (ZLO)UPOTREBA SPORTA

### Apstrakt

Izrastao iz igre čoveka i njegove želje, ali i potrebe, za agonom, sport je krećući se od politike do ekonomije i obrnuto, ostao bez igre, ali je zato postao više od igre. Njegovi atributi, kao što su bili: zdravlje, socijalizacija, vaspitanje i na njima, ali i radi njih, promovisani – sportsko viteštvo, sportski ideali i važno je učestvovati, u pojedinim segmentima su prevaziđeni i zamenjeni novim. Novac i politička utilitarnost, kao novi atributi sporta, u njegovim pojedinim segmentima, oslonjeni su na krilaticu moćnih i nadmenih – cilj opravdava sredstvo.

Zbog toga su „opravdani“ u sportu i sportskom treningu – nasilje, stimulativna sredstva, ekstremni fizički naponi, individualizacija i otuđenje, propaganda, naročito ako su u funkciji ostvarenja postavljenog cilja. A cilj je uvek pobeda koja je u funkciji politike i(li) ekonomije. Uz ovaj cilj je, između ostalog, lako da se probude novi kultovi – tela, rezultata i profita. Njihov razvoj se podstiče radi neopaganizma.

Prikazom različitih primera (zlo)upotrebe sporta od olimpijskih igara, preko kontinentalnih prvenstava pa do domaćih takmičenja, ukazano je na veliku upotrebnu vrednost sporta u političke i ekonomske svrhe. To pokazuje da je sport, sa svojim novim atributima, ponovi aktuelizovao Juvenalovu (ne samo) ciničnu poruku – *panem et circenses*. Zbog toga je neophodno da se i u 21. veku zapitamo kuda ide naša civilizacija i, naravno, okrenemo čoveku i njegovoj ličnosti.

**Ključne reči:** utilitarnost sporta, atributi sporta, kult, ličnost

**(AB)USE OF SPORT****Abstract**

Emerging from the game of man and his wish, but also the need, for Agon, sport has orbited from politics towards the economy and vice versa and has been left devoid of game but at the same time it has grown into something more than a game. Its attributes, such as health, socialization, and education, and the attributes promoted through and for them – sporting chivalry, sporting ideals, and the motto that the most important thing is to take part – have all become old-fashioned to an extent and substituted by new ones. Money and political utilitarianism as the new attributes of sport in some of its segments are based on the slogan of the mighty and the haughty – the end justifies the means.

Therefore, one readily “justifies” the emergence of the following characteristics in sport and sport training: violence, stimulants, extreme physical effort, individualization, alienation, and propaganda, especially if they serve to realize the set goals. The goal is always to win, which is in the function of politics and/or economy.

Through different examples of the (ab)use of sport, starting from the Olympic Games all the way to the continental championships and local competitions, this paper points out to great exploitation of sport for political and economic purposes. This shows that sport, with all its new attributes, has again made current Juvenal’s (not merely) cynical message – *panem et circenses*. Therefore, it is necessary even in the 21<sup>st</sup> century for us to ask ourselves where our civilization is heading and, of course, to turn ourselves towards man and his personality.

**Key words:** Utilitarianism of Sport, Attributes of Sport, Cult, Personality

„Život je nalik na olimpijske igre:  
jedni trguju, drugi gledaju, treći se bore.“  
Pitagora

**GENEZA**

Na početku druge dekade 21. veka, za koji se sve češće govori da je – vek globalizacije i brzog tehnološkog napretka, u prilici smo da, unutar civilizacija koje možemo da prepoznamo, a pre svega civilizacije kojoj mi pripadamo, razmišljamo o sportu i njegovom razvoju. Izrastao iz igre čoveka i njegove želje, ali i potrebe, za agonom, sport je krećući se od politike do ekonomije i obrnuto, *ostao bez igre*, ali je zato *postao više od igre*. Njegovi atributi, kao što su bili: zdravlje, socijalizacija, vaspitanje i na njima, ali i radi njih, promovisani – *sportsko viteštvo*, *sportski ideali i važno je učestvovati*, u pojedinim segmentima su prevaziđeni i zamenjeni novim. *Novac i politička utilitarnost*, kao novi atributi sporta, u njegovim pojedinim segmentima, oslonjeni su na kri-

laticu moćnih i nadmenih – *cilj opravdava sredstvo*. A to znači da nam je sve dozvoljeno, iako nam nije na korist<sup>1</sup>, ali je u skladu sa već rečenom krilaticom. Zbog toga su „opravdani“ u sportu i sportskom treningu – nasilje, stimulativna sredstva, ekstremni fizički napori, individualizacija i otuđenje, propaganda, naročito ako su u funkciji ostvarenja postavljenog cilja. A cilj je uvek pobjeda koja je u funkciji politike i(li) ekonomije.

I bez obzira kako definisali sport, da li kao „organizovani sistem telesnog vežbanja, agonističkog karaktera, kojim se teži usavršavanju ličnosti radi postizanja maksimalnih sportskih rezultata“ (Живановић, 2000, str. 271), ili kao „dobrovoljni i uobičajeni kult intenzivnog mišićnog vežbanja zasnovan na želji za napretkom koji može da ide do rizika“ (Кубертен, према: Булоњ, 1984, стр. 23), ili na neki drugi način (vidi više: Живановић и др., 2010, стр. 234–240), uvek se govori o agonu i želji da se – najbolji bude i odličan između drugih.<sup>2</sup> Upravo ta želja da se najbolji bude, u vremenu kada je „sve dozvoljeno“ i kada su osnovne etičke norme sve više norme za slabe, a ne jake i silne, onda se ne treba čuditi što se sport kreće svojim putem koji u oštrom luku vodi ka vremenu Juvenala i njegovoj poruci „Hleba i igara“.

*Panem et circenses* nije samo Juvenalova satirična i sarkastična slika vremena starog Rima sa kraja 1. veka posle Hrista. To je istovremeno i uočavanje utilitarne vrednosti sporta, pre svega političke. Jer, opšta destrukcija društvenog života u starom Rimu, gde su ljudima koji su naučeni da preziru svaki rad nudeni zabava i hleb uz mogućnost organizovanja svakovrsnih bahanalija, bila je odlična prilika da se skrene pažnja sa očiglednih društvenih problema. Otuda i tolika popularnost Cirkus maksimusa i Koloseuma, koji su bili sinonimi „dobre zabave“. I za razliku od Grka, koji su u fizičkom vežbanju i sportskom nadmetanju (dijetetika i agonistika) videli vrednosti za razvoj samog čoveka, Rimljani su, prezirući svaki rad, prezirali i samu pomisao da se sami uključe u proces fizičkog vežbanja i sportskog nadmetanja. U gledalištu je bilo, za njih, mnogo zabavnije i ugodnije.

Zbog toga može da se razume odnos hrišćana prema fizičkom vežbanju u ranom srednjem veku. Tada je, osim kod vitezovova, vršena direktna i indirektna destimulacija za bilo kakvim oblikom fizičkog vežbanja i sportskog nadmetanja kod mladih ljudi. Još su bila sveža sećanja na slike iz Rima i sladostrašće naroda u Koloseumu i Cirkus Maksimusu. Od toga je morao da se načini otklon i sačuva makar malo dostojanstva prema čoveku i njegovoj ličnosti. I tek sa pojavom humanizma i renesanse, izbegli učeni Grci u Italiji su sredinom 14. veka ukazali na vrednosti fizičkog vežbanja, podjednako dijetetskog kao i

<sup>1</sup> Poruka apostola Pavla Korinćanima: „Sve mi je slobodno, ali nije sve na korist.“ (1. Kor., 6, 12)

<sup>2</sup> „Uvek da najbolji budeš i odličan između drugih, ...“ Хомер, Илијада, VII 208–210.

agonističkog karaktera.

I od tog vremena može da se prati razvoj sporta „novog doba.“ Jer, prolazeći kroz četiri faze razvoja: patronizirajući, džentlmen (ili pedestrijanizam), školski (univerzitetski) i građanski sport (Живановић, 1992, str. 11–12), sport je doživeo ekspanziju i brzo se proširio zahvaljujući kolonizaciji vanevropskih zemalja i kontinenata. U Evropi se veoma brzo uočila potreba za njegovom internacionalizacijom, jer je porast industrijske proizvodnje zahtevao nova tržišta. A ona su se osvajala i putem međunarodnih sportskih manifestacija. Setimo se i činjenice da su Druge, Treće i Četvrte nove olimpijske igre bile samo prateća manifestacija velikih međunarodnih izložbi i sajмова. Tako je sport u novom veku dobio i veoma jaku ekonomsku upotrebnu vrednost.

U svom razvoju sport se sve do sredine 20. veka oslanjao na amaterizam i u njemu tražio svoje vrednosti. Ali ti njegovi atributi oslonjeni na amaterizam su se od polovine 20. veka naglo okrenuli ka ekonomiji, ne napuštajući politiku, tako da su sada *vrhunski (elitni), profesionalni i sve češće spektakularni sport* potpuno u funkciji politike i biznisa (Живановић и др, 2010, str. 233–303). I ta njegova podobnost se ogleda upravo u tim činjenicama. A turbulentno vreme u kome se nalazimo, zasnovano na uskliku „*sve za novac, novac ni za šta*“, samo pokazuje da je razvoj sporta u saglasju sa osnovnim trendovima razvoja savremenog društva.

### *EAT FAST, LIVE FAST, DIE FAST*

„*Jedi brzo, živi brzo, umri brzo*“ je osnovni moto savremenog društva koji se, nažalost, nudi samo onima koji treba da su gledaoci (ne samo sportski). Plebs je oduvek bio interesantan samo kao konzument, potrošno dobro, i otuda su smišljane za njega i ovakve „smernice i uputstva“. To kod raslabljenog čoveka stvara potrebu da mora da poseduje i ima (stvar) – sada i odmah. Tako, ne shvatajući i sam postaje stvar. U tom zatvorenom krugu „njihovo biće postaje nebiće, njihove misli nisu njihove misli, njihova volja je tuđa volja. U takvom svetu, koji podseća na pećinu, naš ograničeni um vidi samo senke (da se podsetimo Platona). A od njih se, nažalost, ne vidi drugi čovek.“ (Живановић, 1997, str. 97). Zbog toga je moguće da se uz svu medijsku silu, danas (kao i nekada), sve može ustoličiti, i lako razumeti pojava novih kultova koji su iznikli (i) u sportu.

Sada mogu da se prepoznaju tri dominantna kulta u sportu: *kult tela, kult sportskog rezultata i kult profita*. Naravno, pošto govorimo o sportu vezujemo ih za ovu društvenu aktivnost, mada su oni duboko ukorenjeni

u sve aspekte delovanja i razmišljanja savremenog društva.<sup>3</sup> Jer to su za „novostvorenog“ čoveka osnovne vrednosti podignute na nivo božanstava. Neopaganizam je zavladao svetom, a sport je jedan od njegovih glavnih promotera.

**Kult tela** je, po uledu na antičke Grke, izronio iz „savremenog“ shvatanja života koje se zasniva na hedonističko-darvinističkom principu. A u takvom poimanju života i sveta u kome živimo, nema mesta za čoveka – ličnost, već za čoveka – individuu. I zbog toga je moguće da se u čoveku prepoznaje samo telo. Njegova trihotomija (telo, duša i sveti duh) prevaziđene su kategorije još od Ničea i njegove objave da je *Bog umro* i u „*novom carstvu slobode*“, bez Boga, čovek je spreman da učini sve za svoje telo. Tako, klanjajući se svom božanstvu, hrani svoju **narcisoidnost i egoizam**, i spreman je na svakovrsnu trgovinu svojim telom. Pritom fizičku vežbu ne vidi kao blagodatnu hranu svome biću, već kao obično sredstvo za izgradnju svoga tela. A kada fizička vežba nije dovoljna za izgradnju njegovog trošnog kulta, spreman je da konzumira svakakve „stimulativne hemikalije“ koje mu se nude. I sve to rado plaća sopstvenim novcem. A kada dobrovoljno plaća, onda mu se **kič vežbanje**, saglasno *kič kulturi*, nudi kao nešto najmodernije bez čije tehnologije ne može da se zamisli dan. **Carpe diem, čoveče**, odzvanjaju Horacijeve reči sa medija.

**Kult sportskog rezultata** je, takođe nešto što se i u antičkom dobu negovalo. I tada je, kao i danas, sportska pobeda bilo vrednije i od samog života. Prosto je žalosna konstatacija da su i danas sportisti na sve spremni, samo da bi se popeli na pobjedničko postolje.<sup>4</sup> I njihov, opšte prihvaćen, moto: **pobedi, ili umri!** osnovna je ideja vodilja, kako sportista, tako i brojnih poliričara i biznismena. I upravo se političari i biznismeni, svako iz svojih razloga, trude da se **kult sportskog rezultata** stalno pazi i neguje. Ne sme da se ugasi. Poturena krilatica *pobedi ili umri* smišljena je u kancelarijama političara i biznismena; prvih da bi se okoristili tuđim uspesima i što duže ostali na vlasti i koristili sve pogodnosti koje vlast donosi, a biznismeni da bi još više zaradili i svoju „sreću“ svima pokazali. Baš kao i onaj nesrećnik, iz jevandeoske priče, koji je, u rodnoj godini, počeo da ruši ambare da bi sagradio veće i lepše, i sve to zarad potrebe da učini „nasladu duši svojoj (Jlk. 12, str. 16–21).

<sup>3</sup> Setimo se omiljene fraze (ne samo) naših političara: „Izađi na crtu!“

<sup>4</sup> Zapanjujuće deluju rezultati jedne anketa kada sportisti na pitanje: *da li biste koristili doping sredstva radi postizanja sportske pobjede na olimpijskim igrama, ako znate da biste posle toga živeli samo nekoliko godina* – većinom odgovaraju pozitivno, tj. da bi ih koristili. Sada se ta vrsta pitanja ne postavlja jer je doping sveprisutan u sportu (i to vrhunskom, profesionalnom i spektakularnom sportu) i svi znaju da, ako hoće da ostvare sportski uspeh, moraju da koriste stimulativna (i doping) sredstva.

**Kult sportskog profita** je u sadašnjem vremenu osnova dva prethodna. Jer, osnova svega i pokretač svake aktivnosti je novac, odnosno zarada ljudi koji su prisutni u sportu. Bilo kao sportisti, stručnjaci ili biznismeni, cilj im je uvek isti – ostvariti što veći profit. Zbog toga je i olimpijski moto: *brže, više, snažnije*, već sredinom 20. veka promenio usmerenje – umesto ka sportskim dostignućima, kao osnovnom cilju sportskih nadmetanja, okrenuo se ka ekonomskoj i političkoj utilitarnosti.<sup>5</sup> Naravno, kada je sportski rezultat direktno u funkciji ostvarenja visokog profita, radiće se i na tome. Zbog toga se sada pojavljuje i specifična vrsta sporta – spektakularni sport. Jer, za ostvarenje jednog osnovnog cilja – visoke zarade, više nije dovoljan samo sportski rezultat, već i spektakularni ambijent. Time se privlače ne samo gledaoci na stadionima, već, mnogo više, televizijski gledaoci. Oni svi zajedno privlače one koji treba nešto da prodaju – popularno nazvani sponzori. Tako se dolazi, po ko zna koji put do novog, neoliberalnog slogana: *sve za profit, profit ni za šta*.

#### UTILITARNOST

Uz dve navedene definicije sporta, i naznaku da postoji veliki broj drugih definicija, evo i jedne definicije sporta nacističkog generala Rajhenaua, koji je rekao da je „sport rat prijateljskim oružjem“ (Живановић, 2000, str. 319). Iz ove definicije jasno proizilazi da je, kao i u svakom ratu, pa tako i u „*sportskom ratu*“ sve dozvoljeno. Naročito pobjednicima. I zbog toga svaka politika, a posebno politika „velikih“, koristi tu činjenicu i trudi se da u sport uloži onoliko koliko je potrebno. Zbog toga je i danas moguće, baš kao i u nekada moćnoj Rimskoj imperiji, da se sport koristi (i) kao „igrana smrt“. To je potrebno da bi se se sportisti i gledaoci privikli na smrt, ali i da bi se pokazalo da je moguća njena kontrola te „igrane smrti“. <sup>6</sup> Primera za ovu tvrdnju je više nego dovoljno: Hejsel i smrt nekoliko desetina gledalaca, tuče navijača sa smrtnim ishodom, iznenadne smrti sportista u toku sportskog nadmetanja, ali i treninga. <sup>7</sup>

<sup>5</sup> Pojedine olimpijske igre imale su karakteristične nazive, kao što su: Koka-kola igre (Atalanta, SAD), Spozorske igre (Peking, Kina); sve češći nazivi pojedinih svetskih, i kontinentalnih, prvenstava su – sportski sajmovi, jer se na jednom mestu nude najbolji proizvodi (sportisti) jedne zemlje.

<sup>6</sup> Asocijacija na regionalne, strogo kontrolisane, ratove je sasvim slučajna.

<sup>7</sup> Podsećanja radi: Na stadionu Hejsel u Briselu, 29. maja 1985. godine, u toku finalne utakmice Kupa šampiona između fudbalskih klubova „Liverpool“ i „Juventus“, navijači Liverpula su napali pristalice Juventusa. Tom prilikom u stampeu koji je nastao poginula su 39 navijača Juventusa i oko 400 njih je povređeno. Tako je ime Hejsel stadiona postalo sinonim za sve tragedije koje se dešavaju na stadionima širom sveta.

Ovih nekoliko najdrastičnijih primera su samo naznaka da korišćenje sporta u političke svrhe nema granice i da zavisi od konkretno postavljenih ciljeva. I bez obzira na u svetu različite ideološke osnove određenih politika, sport se svuda i uvek koristi radi ostvarivanja političkih ciljeva u sredinama kojima vladaju. Ovom prilikom ukazaćemo na neke karakteristične načine korišćenja sporta u političke svrhe.

**Sport i politička superiornost.** Sva međunarodna takmičenja, a naročito regionalna (kontinentalna),svetska prvenstva i olimpijske igre, idealna su prilika da se promoviše nadmoćnost jednog društvenog (ideološkog) sistema nad drugim. A jedan od osnovnih kriterijuma kojim se to dokazuje je sportska pobjeda i(li) broj osvojenih medalja na tim takmičenjima. Zbog toga se dobro plasiranim i tendenciozno urađenim novinskim člancima, prikazima, analizama, kao i posebno osmišljenim televizijskim emisijama, ističe „svoja“ pobjeda i „svoje“ osvojene medalje. Sportistima se „spontano“ doturaju nacionalne zastave koje su protokolom, koji sportisti potpisuju, predviđene, kao i njihovo ponašanje za vreme intoniranja himne, načina stajanja i ponašanja na pobjedničkom postolju, i ko zna čega sve još. I sve to da, eventualno njihova spontanost, ne bi izmaklo kontroli i do detalja razrađenom scensko prikazu „njihovog“ uspeha.

Nekadašnje rivalstvo između Istoka i Zapada i njihovih ideoloških sistema, zamenjeno je novim rivalstvima između sada moćnih svetskih imperija: SAD, Kine i Rusije. U tom nadmetanju su i te kako važni ideološke odrednice i skretanje pažnje svojih ljudi sa određenih sopstvenih društvenih problema. Zbog toga su političari „darežljivi“ prema sportistima i količina novca koji im se dodeljuje u direktnoj srazmeri je sa projektovanim političkim ciljem. Najsvežiji primer, kada smo mi u pitanju, jesu poslednje OI održane u Londonu (2012). Naša početna euforija oko osvojene olimpijske medalje, i kasnije „razočaranje“ zbog malog broja osvojenih medalja, karakteristični su za političko nezadovoljstvo. Razlog za njihovo nezadovoljstvo je nesrazmera količine potrošenih para i osvojenih medalja; koje bi pokazale vrednost našeg demokratskog društva. I tako, do sledeće prilike i nekog međunarodnog takmičenja gde će se ponovo odrediti (slični) ciljevi.

**Sport i politički imidž.** Nova slika o sebi i naciji, u različitim društvenim okolnostima, povremeno se postavlja kao važna činjenica. Jer, projektovani put društvenog razvoja, u datim međunarodnim okolnostima, zahteva vrlo često i promenu same slike, odnosno predstave koju ima svet o jednom narodu. I zbog toga se vodi velika borba, između ostalog, i za dobojanje da se bude domaćin, i organizator, značajnih međunarodnih sportskih (naročito velikih) takmičenja.

Primera koji kazuju na takvu potrebu je mnogo, ali ovom prilikom ukazaćemo na one najkarakterističnije.

*Japan* je 1991. godine bio organizator svetskog prvenstva u atle-

tici. I to prvenstvo je maksimalno iskoristio da bi sliku o sebi promenio. Na zapadu su ga doživljavali kao Azijate i gubitnike u Drugom svetskom ratu, a u Aziji su ih doživljavali kao zapad (i njegove poslušnike). Tu sliku su se trudili (i u tome uspeali) da promene perfektnom organizacijom u svim aspektima, iskazanom ljubaznošću, finansijskom potporom malih i siromašnih zemalja kako bi poslali svoje takmičare na ovo takmičenje, dobrodošlicom njihovog cara svim učesnicima svetskog prvenstva. Jednom rečju, politička odluka da menjaju sliku o sebi bila je u potpunosti izvršena.

Nešto slično su i Istočni Nemci učinili preko sporta. Sedamdesetih godina 20. veka počeli su da ulažu velika novčana sredstva u svoje sportiste, kako bi oni svojim sportskim uspesima menjali sliku o sebi (koja je bila loša u zapadnom svetu). U tome ne samo da su uspeali, već su i rezultati njihovih sportista bili veoma respektabilni na svetskom nivou. I nastojanje da se promeni slika dovelo je posle deceniju dve do ujedinjenja dve Nemačke.

I naša politika, bez obzira koja politička opcija je na vlasti, želi da se uspesima sportista hvali i da menja sliku o sebi, i nama svima zajedno. Setimo se uspeha naših tenisera, plivača, košarkaša, vaterpolista, primera radi, koliko su isticani sa nadom da će i slika o nama biti bolja u svetu. Na našu žalost to nam nije pomoglo na putu ka Evropskoj uniji.

***Sport kao povod za sukob.*** Ova konstatacija da sport, odnosno sportsko takmičenje, može da bude povod za rat mora uslovno da se uzme kao stvarna karakteristika sporta. Jer ona može da bude tačna isto onoliko koliko je tačna tvrdnja na zapadu da je atentant Gavrila Principa nad austrougarskim prestolonaslednikom uzročnik Prvog svetskog rata. Ali, sport može, kao što će se videti iz primera koji navodimo da bude inicijalna kapisla za „ratnu opciju“ kako bi se rešili nagomilani unutrašnji društveni problemi. Naime, krajem šezdesetih godina 20. veka izbio je rat između Hondurasa i El Salvadora. Formalni povod su bile tri utakmice (treća, majstorica presudna) njihovih fudbalskih reprezentacija u okviru kvalifikacija za Svetsko fudbalsko prvenstvo u Meksiku, 1970. godine. Posle njihove treće utakmice, koja je trebalo da odluči učesnika svetskog fudbalskog prvenstva, koju je El Salvador izgubio, izbio je ratni okršaj.

Takođe, veliki sportski događaji mogu da posluže kao štit koji skreće pažnju od ratnih događaja. Podsetimo se ne tako davno održanih olimpijskih igara u Pekingu, 2008. godine. U toku ceremonije otaranja ovih olimpijskih igara, kada su u počasnoj loži, između mnogih svetski važnih zvanica, sedeli i predsednici Gruzije i Rusije, gruzijska armija je napala deo teritorije koji se odvojio od nje više decenija ranije. Sve sa nadom da će oči ovoga sveta biti uperene na olimpijske igre i da će moći „slobodno“ da započnu svoj krvavi pohod. Znamo kako se sve to završilo.

Skorašnji događaji koji su se (ove 2012. godine) desili kod nas i u nekadašnjim jugoslovnkim republikama, a sada nezavisnim državama, karakteristični su kao mogući povod za „zlo vreme“. Nepristojno



ponašanje za vreme intoniranja državne himne u Sarajevu, prilikom susreta rukometnih reprezentacija između BiH i Srbije, i Skoplju prilikom susreta fudbalskih reprezentacija, jesu „vrani gavrani“ vremena koje je pred nama. Pritom, moramo da se podsetimo i pretnje italijanskih fudbalera, ne samo da će u slučaju nepoštovanja njihove himne napustiti teren, već i pretnjom da ćemo biti izbačeni iz svih takmičenja.

Zbog toga i ovom prilikom da još jednom ponovimo – sport je dobar ili loš, onoliko koliko su dobri ili loši ljudi koji su u sportu, kao i oni koji se trude da sport iskoriste. Ovi drastični primeri pokazuju svu bezskrupuloznost ljudi na putu ostvarivanja svojih, u ovom slučaju, političkih ciljeva.

**Sport i politički pritisak.** U sticanju političkih „poena“ svaka društvena aktivnost je dobrodošla. Sport u tom smislu zauzima vrlo visoko mesto. Jer, sama činjenica da ogroman broj ljudi prati sportska takmičenja, više posredstvom televizijskih prenosa, a manje kao gledaoci na samim stadionima, jesu takođe glasači kojima treba preneti odgovarajuće poruke – o svojoj odlučnosti, čvrstini, pravičnosti... I samim činom da nekoga kažnjavate, zbog neke „uzvišene ideje“, „ugroženih ljudskih prava“ i sličnih političkih „briga“ i zadataka, pokazujući svoju čvrstinu, političari se odlučuju na sportski bojkot: pojedinca, pojedine zemlje, političkog bloka. I zbog toga može da se govori o različitim nivoima sportskog pritiska.

Na pojedinačnom planu, pritisku na pojedine sportiste, ne treba mnogo tragati. Dovoljno je da se podsetimo devedesetih godina 20. veka i početka raspada Jugoslavije. Tada su Slovenci i Hrvati zabranjivali svojim sportistima da se takmiče za Jugoslovensku reprezentaciju. Dirljive su priče o emocionalnim lomovima tih mladih ljudi, a kao karakterističan primer navodimo slučaj fudbalera Roberta Prosinečkog. Ovaj mladi čovek, rođen u mešovitom braku i tada fudbaler Realu iz Madrida, ne znajući kome da se privoli, spas je potražio u – sportskoj povredi. Nije igrao niti za svoj klub, ali ni za reprezentaciju Jugoslavije.

Karakteristični primeri kažnjavanja jedne zajednice (naroda) smo mi i Južnoafrička Republika. Oni su kažnjeni zabranom međunarodnih takmičenja zbog apartheid, a mi zbog raspada Jugoslavije. Našim reprezentacijama u kolektivnim sportovima nije bio dozvoljen nastup čak ni na olimpijskim igrama održanim u Barseloni, 1992. godine. Iako je olimpijski moto da je svima mesto na olimpijskim igrama bez obzira na veru, rasu, politiku...

Sportski pritisak, u vidu sportskog bojkota jednog „političkog“ bloka, karakterističan je za olimpijske igre koje su održane u Moskvi, 1980. godine, i Los Anđelesu 1984. godine. Tada su zapadne zemlje, zbog ugroženosti ljudskih prava u SSSR, zabranile svojim sportistima učešće na olimpijskim igrama koje su održane u Moskvi. Istočne zemlje su četiri godine kasnije vratile istom merom. Pritom, i jedni i drugi nisu pitali sportiste da li oni žele da učestvuju u bojkotu. Sportisti su jedino

mogli (morali) da poštuju odluku njihovih, navodnih, olimpijskih komiteta. I to sve zbog ugoženih prava. A stvarni razlozi su se nekoliko godina kasnije otkrili.

**Sport kao politički poligon.** Sportski objekti svih vrsta i kapaciteta su pogodni da se upotrebe i kao odlični *sportsko-politički poligoni*. I ovi poligoni se, kao i svi vojni poligoni, koriste za vežbanje i uvežbavanje, ali i proveru raznih modela političkog delovanja. Tako se vrlo jednostavno organizuje politički eksperiment *in vivo*, proveravaju njegovi rezultati i prave planovi za nove eksperimente. Ove 2012. godine prisustvujemo, nažalost, ponovo ovakvom eksperimentisanju.

Setimo se serije takvih eksperimenata devedesitih godina 20. veka, čije rezultate smo dobro upoznali (Живановић и др., 2010, стр. 320–324). I sada, samo dvadesetak godina kasnije, „*eksperimentalna igra*“ se ponavlja. Naročito aktivne eksperimentalne probe se organizuju u Novom Pazaru, sa eksplicitnom asocijacijom i slavljenju „žute kuće“ u Albaniji. A ova „*žuta kuća*“ je zapravo sinonim jednog monstruoznog ponašanja „*civilizovanih*“ ljudi Evrope. Pošto su ovakve eksperimentalne probe uspešno obavljene i dale nenadano dobre rezultate, prešlo se sa eksperimentima na gradskim trgovima. Isticanje spomen-ploča i spomenika u Novom Pazaru i Bujanovcu (ove 2012. godine), najavljuje, kao i devedesetih godina „zlo vreme“ koje je pred nama. Jer država sada, kao i devedesetih, ne reaguje adekvatno i odlučno.

U ovakvim eksperimentima *in vivo* pored jednog opšteg cilja – da se vidi reakcija države, mogu da se zapaze posebni ciljevi. Oni se umeravaju prema užim ciljnim grupama i ispituje njihovo ponašanje u (za)datim okolnostima. „Istraživačima“ su naročito značajni podaci o ponašanju navijača i njihove spremnosti da učestvuju u eksperimentalnim događanjima. Zatim, od ne malog značaja je i reakcija odgovarajućeg sportskog kluba čiji sportski teren se koristi ka poligon. Zbog toga se pažljivo biraju klupska rukovodstva, ali od ne manje važnosti je i ko predvodi grupu navijača. Svi oni se izdašno nagrađuju i imaju punu direktnu, ali i indirektnu zaštitu političara. Zauzvrat, moraju uvek biti spremni za akciju, svako na svoj način. Otuda toliko nasilja i vulgarnosti i ove 2012. godine.

**Sport kao sigurnosni ventil.** Od vremena starog Rima i građevina kao što su bili Cirkus Maksimus i Koloseum, posle skoro dve hiljade godina nije se mnogo toga promenilo. I dalje se grade, danas više nego u proteklim decenijama, grandiozni stadioni koji mogu da prime veliki broj gledalaca. Oni koji to čine, i grade, znaju da je kolektivna katarza ljudi potrebna svakoj vladajućoj garnituri i u svakom društvenom sistemu. Nagomilanim društvenim problemima, i političarima koji upravljaju i nemaju rešenja za ove probleme, korisni su i „sigurnosni sportski ventili“. Jer kao i svi sigurnosni ventili i ovi imaju funkciju da smanje izazvani (društveni) pritisak. Zbog toga su političarima potrebni kolektivni

sportovi koji su najpogodniji za velike sportske prostore i u njih sve više ulažu.

Uz programiranu podršku masovnih medija komunikacije, nije teško privući tako veliki broj gledalaca, koji se meri i stotinama hiljada ljudi. A kada se ta masa gledalaca nađe na stadionima, onda se otvaraju „sigurnosni ventili“ i gledaocima se potpuno sve dozvoljava. Na dobro utvrđenom i zatvorenom prostoru nekog stadiona, ili sportske hale (koje se grade sa sve većim prostorom za gledaoce) gledaocima (navijačima) je dozvoljeno da viču, psuju, vređaju i sportiste i sportske neitomišljenike, da se međusobno tuku, a još više sa neistomišljenicima, pa čak kada za to „dođe vreme“ i da utrče na sportski teren i tuku koga stignu. Naravno, u toj gomili „gledalaca“ teško je utvrditi ko je kriv a ko nije. I zbog toga, najčešće, niko nije kriv. Ali efekat katarze je postignut. Jer kada ti ljudi dobiju dozvolu da izađu sa stadiona, ispražnjeni, i trenutno zadovoljni“ jer su – im sve rekli i pokazali silu i moć, na ulici su mirni i poslušni. I znaju, takođe, da će na ulici biti strogo kažnjeni za slično ponašanje. Osim, kada su neredi na ulicama, takođe programirani, onda mogu delimično da ponove svoje vandalsko ponašanje sa samog stadiona. I tu se priča završava, a „sigurnosni ventil“ je opravdao uložena sredstva za njegovu (u)gradnju.

### *CITIUS, ALTIUS, FORTIUS*

**Brže, više, hrabrije**, geslo savremenih olimpijskih igara, građeno je na starim atributima sporta, sa željom da se mladi ljudi podstaknu da svojim naporom i trudom ostvare svoje sportske snove. Međuti, sadašnji hedonističko-darvinistički odnos prema životu uslovio je i različitu političku upotrebu sporta unutar olimpijskih igara koja se zasniva na novim atributima. Zbog toga se i olimpijska povelja više puta menjala i prilagođavala „*novom vremenu*.“ Poslednja promena olimpijske povelje se, zbog zahteva „*novog vremena*“ dogodila 2008. godine, ali ovom prilikom skrećemo pažnju na promenu koja se dogodila 1984. godine. Ova promena je potpuno promenila osnovnu ideje olimpijskog gesla i otvorila vrata surovom elitizmu i profesionalizmu. Te godine su reči Everi Brendidža (Avery Brundage) predsednika MOK-a (1952–1972): „*Olimpijska slava je rezervisana za sportiste amatere. Profesionalci su već plaćeni*“, precrtane i otišle u sećanje i od te 1984. godine profesionalni sportisti su mogli legalno da se pojave na olimpijskim igrama. Podsetimo se da su te 1984. godine 23. olimpijske igre održane u Los Anđelesu (SAD), i da je iz te zemlje krenuo neoliberalni pogled na ekonomiju i potom preplavio svet. Rezultat takvog pogleda vidimo danas, a mogućnosti za rešenje svetske krize koja je time izazvana su zloslutne i nimalo optimistične.

Odluka o promeni olimpijske povelje učinjena 1984. godine

uzdrmla je i *Osnovna načela olimpizma*. Od šest olimpijskih načela, koliko ih ima, pod velikim znakom pitanja su bar dva, drugo i četvrto. Drugo olimpijsko načelo govori:

„Cilj olimpizma je stavljanje sporta u službu skladnog razvoja radi stvaranja mirnog društva koje nastoji da očuva ljudsko dostojanstvo“;

a četvrto:

„Bavljenje sportom je ljudsko pravo. Svakom pojedincu mora biti omogućeno bavljenje sportom, bez diskriminacije bilo koje vrste i u olimpijskom duhu, što zahteva obostrano razumevanje, prijateljstvo, solidarnost i fair play. Organizaciju i upravljanje sportom moraju kontrolisati nezavisne priznate sportske organizacije.“

Ne treba biti mnogo pronicljiv i videti svu apsurdnost ovakvih načela. Dovoljno je videti jedno takmičenje iz kategorije vrhunskog ili profesionalnog sporta i upitati se kome su upućena ovakva načela. Ili se podsetiti na suštinu pojma – fer plej. I čemu on služi ako su postupci, na primer, Tjeri Anrija i njegova čuvena „*igra rukom*“ (Живановић, 2011, str. 119–129), ili najnoviji „biser“ fer-pleja iz novembra 2012. godine sa fudbalske utakmice između fudbalskih klubova Nordsjeland i Šahtjor,<sup>8</sup> postali karakteristični primeri jedne apsurdne situacije; i gde se izgubilo poštenje, čovečnost, pravičnost. Jedan od mogućih odgovora leži u saznanju da je svet odbacio hrišćansko-pravoslavnu etiku, a drugi je u podsećanju na sastav(e) Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK) (Simonović, 1988). Oba odgovora nas vraćaju na Solženjicinovo razmišljanje o slobodi u hrišćansko-pravoslavnom kontekstu – stešnjenje i samooograničenje sebe radi drugih. Ali „*novo vreme*“ još nije spremno da se vrati korenima svakog smisla života.

Zbog toga i može da se govori o političkoj upotrebi sporta, ali kada se to koristi u okviru olimpijskih igara, tačnije je govoriti o upotrebi olimpijskih igara u političke svrhe. Evo nekoliko primera za ovu tvrdnju:

**Polna i rasna diskriminacija.** Prve savremeno olimpijske igre koje su održane u Atini (Grčka) 1896. godine, ne samo po jednoj sportskoj nepravdi prema Momčilu Tapavici, čije ime se ne nalazi na spisku osvajača trećeg mesta u tenisu, već mnogo više po jednoj nepravdi koja je učinjena ženama; na tim igrama nije bio dozvoljen nastup ženama. Ta očigledna nepravda je ispravljena već na sledećim igrama koje su održane u Parizu. Ali gorak ukus nepravde (obe navedene) ostaje.

Na veliku žalost, i Treće olimpijske igre koje su održane u Sent

<sup>8</sup> Na fudbalskoj utakmici u okviru Kupa evropskih šampiona između Nordsjeland (Danska) i Šahtjora (Ukrajina), igrač Šahtjora Luiz Adriano je jednu vraćenu loptu domaćim igračima, kao izraz džentlmenskog gesta svojih saigrača, dohvatio i, na iznenađenje svih, poslao je u gol domaćeg tima. Na insistiranje gostujućeg trenera gol je priznat.

Luisu (SAD) ostaće upamćene kao izrazit primer otvorenog rasizma. Naime, u okviru ovih olimpijskih igara domaćini su organizovali tzv. „*Antropološke dane*“ na kojima su *imali pravo* da učestvuju samo predstavnici pojedinih indijanskih plemena. Ne indijanskog naroda, već indijanskih plemena. Ta njihova „*griža savesti*“ sasvim je jasno pokazala američko shvatanje (ne)ravnopravnosti među ljudima i narodima. I to, nažalost, traje.

**Nadnacija.** Jedanaeste olimpijske ige su održane u Berlinu, 1936. godine. Istorija je ponudila jasnu sliku tog vremena, a mi dodajemo, toj slici, priču o korišćenju OI u pokazivanju moći jedne superrase – nadnacije. Reč je o Nemcima i njihovoj ideološkoj pripremi za osvajanje sveta. Zbog toga su i ove Igre iskorišćene da pokažu premoć Nemačke nacije u sportu. I pokazali bi da se nije desio, milošću Svestvoritelja, nesvakidašnji sportski rasplet u skoku udalj; i kulminacija u simboličnom prijateljskom stisku ruke plavog Nemca Ludviga Longa i crnog Amerikanca Džesi Ovensa, koja je usledila pokazala je da tako nešto nije moguće.<sup>9</sup> Mada nas sadašnjost povremeno demantuje.

**Problem jednog naroda.** U Minhenu (Z. Nemačka) 1972. godine održane su 20. olimpijske igre. Nažalost, i one su iskorišćene u političke svrhe. Tada su Palestinci, da bi skrenuli pažnju svetske javnosti na svoj problem, kidnapovali izraelske sportiste. I taj teroristički napad se, nažalost, završio tragično. Poginulo je jedanaest izraelskih sportista i jedan trener, i nekoliko palestinskih otmičara. Tada Igre nisu prekinute. Uz adekvatno političko objašnjenje. Baš kao i utakmica na Hejselu. **Show must go on!**

**Politički bojkot.** Igre koje su održane u Moskvi (1980) i Los Anđelesu (1984), bile su 22. i 23. igre po redu. I tada je prvi put isproban *recept kolektivnog bojkota*. Tada izrazito polarizovani svet na Istočni i Zapadni blok zemalja pokazao je svu umešnost korišćenja sporta i olimpijskih igara u političke svrhe. Najpre je Zapadni blok doneo odluku o bojkotu olimpijskih igara koje su se organizovale u Moskvi (SSSR). Naravno, to se učinilo zbog *ugoženih ljudskih prava* u SSSR-u i zemljama Istočnog političkog bloka. Četiri godine kasnije zemlje Istočnog bloka su to isto učinile i bojkotovale su igre koje su se održale u Los Anđelesu. Pritom, sportiste niko ništa nije pitao. Oni su morali da se povinuju „kolektivnoj“ odluci. Ali rezultat ovakvog bojkota se video već početkom devedesetih godina – došlo je do raspada SSSR.

**Ujedinjenje.** Posle olimpijskih igara koje su održane u Moskvi i Los Anđelesu, na kojima je strategija političkog bojkota ostvarila svoj cilj, sledeće igre koje su održane u Seulu (1988) trebalo je (zvanično) da

---

<sup>9</sup> Džesi Ovens je na ovom takmičenju skočio udalj 8,06 m. I preskočio „granicu snova“ od 8,00 metara. Više o ovim igrama u: Живановић, 2011, str. 187–207).

posluže kao mogućnost za ujedinjenje dve Koreje, Južne i Severne. Iako je u *Olimpijskoj povelji* zapisano da se olimpijske igre mogu održavati samo na teritoriji koja potpada pod nadležnost samo jednog olimpijskog komiteta, organizovani su u Lozani mnogi javni (i tajni) sastanci sa idejom da se ove igre održe u Pjongjangu i Seulu, dve prestonice, dve države (i tada, ali i sada). Ova zvanično proklamovana ideja nije realizovana i Igre su organizovane samo u Seulu. Ali, epilog znamo: umesto ujedinjenja dve Koreje, godinu dana kasnije su se ujedinile dve Nemačke, Zapadna i Istočna.

**Cinizam.** Ono što se započelo političkim bojkotima, nastavljeno je u drugoj formi. Naime, Olimpijske igre koje su održane u Barseloni 1992. godine pokazale su svu maštovitost onih planera iskorišćavanja sporta zarad politike. Tada je cinizam moćnih, koji sede i u MOK-u, pokazao pravo lice Zapada. Te godine, zbog sankcija uvedenih našoj zemlji, našim sportistima je bio zabranjen nastup na OI. I pored olimpijske povelje, koja to ne dozvoljava, ta odluka je donesena. Da bi se bar donekle izvukli iz ovakve protivurečnosti sa osnovnim olimpijskim principima, naknadno je odobren nastup sportistima u individualnim sportovima, i to bez nacionalnih obeležja. Pritom ti sportisti, koji su pristali da pod takvim uslovima nastupe na OI, primili su i novčanu nagradu u visini od 200 maraka ?!.<sup>10</sup>

**Imidž organizatora.** Organizacija svakih olimpijskih igara je istovremeno i prilika da se poboljša opšta slika o gradu i zemlji domaćinu. I tu priliku sve zemlje organizatori olimpijskih igara koriste. Ali, dva grada i dve zemlje su se u ovakvim nastojanjima zaista potrudile. Najpre su Grci, nezadovoljni što nisu dobili organizaciju igara u jubilarnoj godini, 1996, hteli, sebi ali i ostatku sveta, da pokažu svu svoju organizatorsku sposobnost. Zbog toga su te 2004. godine, u samoj kulminaciji neoliberalnog pogleda na svet, potrošili za organizaciju ovih olimpijskih igara neverovatnih (za to vreme) 7 milijardi evra. Već posle nekoliko godina ova „lepa“ slika o Grcima se urušila i sada u Grčkoj nastaje slika koja pokazuje potpuni promašaj ovakve ideje. Međutim, već sledeće olimpijske igre su pokazale da je zbog „imidža“ sve moguće. Kinezi su za organizaciju 29. olimpijskih igara potrošili više od 40 milijardi dolara. Za ovu veliku zemlju, čija je ekonomija u usponu, ovo izgleda nije bio preveliki finansijski izdatak, pogotovo ako se zna da ovo nije finansirano iz međunarodnih kredita.

**Pokriće za rat.** Olimpijske igre održane u Pekingu ostaće upamćene i prema još jednoj pogodnosti za upotrebu. Naime, na sam dan otvaranja Olimpijskih igara, kada su sve oči bile uperene u Peking,

<sup>10</sup> Ovaj uspešno okončan test, sa našim bezličnim sportistima, pokazao je da su mogući sledeći politički potezi direktno usmereni prema destrukciji političkog i društvenog života u Srbiji.

Gruzijska vojska je napala Južnu Osetiju i u jednom surovom napadu ubila mnogo građana. Rasplet se zna, ali ostaje činjenica da se za razliku od antičkih olimpijskih igara, kada su svi ratni sukobi prestajali, i u toj olimpijskog godini obezbeđivali svima mir, sada ne samo da se to ne poštuje u svetu, već se i same OI koriste kao „štit“ od pogleda sveta. A „elite“ ovoga sveta, zaboravljaju zašto su u svečanim ložama na OI, misle da im je – sve dozvoljeno.

**Gospodari sveta** Tridesete olimpijske igre, koje su održane 2012. godine u Londonu, pokazale su da je slika o sopstvenoj uzvišenosti i eksekuciji potrebna kao opravdanje da se nastavi sa širenjem svoje volje i kulture širom sveta. Tokom svečanog otvaranja OI, kao i pratećim manifestacijama u Londonu, ne samo da su se organizatori potrudili da ispričaju priču o razvoju zapadne civilizacije, čiji su oni neosporni lider, već su i sa više morbidnih scena najavili mogući razvoja ove civilizacije starih–novih vladara sveta. To je bila, zapravo, svojevrsna poruka ostalim, pa i našoj hrišćansko-pravoslavnoj civilizaciji.<sup>11</sup> Zbog toga se treba podsetiti jevanđeoske poruke – ko ima uši da čuje, neka čuje (Mapko 4, 9).

#### *EKONOMSKA UTILITARNOST SPORTA*

**„Prodati ili nestati“** nije samo geslo „novog vremena“ već je to i surova realnost vremena u kome živimo. Jer opstanak ne samo onih koji proizvode, već i mnogih naroda i država, zasnivaju se na rastu dohotka i čistog profita. Pritom se smatra da taj rast mora da bude stalan i u što većem procentu. I tako iz dana u dan, iz godine u godinu, pravo u nedogled i nedodiju. Ovaj moto savremenog biznisa je, sasvim razumljivo, vodeća ideja i u sportu. I tu treba: *ili prodati* (sportski rezultata, sportski događaj) *ili nestati*.

Uvidevši mogućnost da im se ulaganja u sport ne samo brzo vrate, već i da se više puta uvećaju, biznismeni su se okrenuli sportu, naravno samo vrhunskom i profesionalnom. Njihova zarada je, na primer, krajem osamdesetih godina 20. veka, bila na prvom mestu svetske rang-liste unosnih poslova; čak ispred naftne industrije i preprodaje droge (Живановић и др., 2010). Ova činjenica sasvim jasno pokazuje da ovde nije samo reč o komercijalizaciji sporta, već o sportskoj industriji u jednom širem značenju. Pritom treba se podsetiti da su osamdesete godine prošlog veka bile zlatne godine neoliberalne ekonomije.

Svetski moćne sportske organizacije samo u jednoj godini zarađuju i svote preko milijardu dolara. To može da se pročitava kao zvanična informacija, na primer, na sajtu FIFA, svetske fudbalske asocijacije.

---

<sup>11</sup> Danas u svetu možemo da prepoznamo pet različitih civilizacija unutar kojih se razvija ljudski rod: zapadna civilizacija, hrišćansko-pravoslavna civilizacija, islamska civilizacija, hinduistička civilizacija i civilizacija dalekog istoka.

Možemo samo da zamislimo koliko je novca ova organizacija prihodovala a da se to, po raznim osnovama, nije evidentiralo.<sup>12</sup> I tako redom, od jedne do druge sportske organizacije, dolazimo do nezamislivih svota novca koji je prisutan u sportu. Zbog toga su i naponi sportista sve veći. Oni se mere hiljadama sati treninga, tonama podignutog tereta, hiljadama litara prolivenog znoja, i hiljadama povreda, težih i lakših. I što je zarada veća, to su i njihovi naponi veći. Tu postoji apsolutna srazmera između – zarade i uloženog truda. I tako do potpunog apsurdna.

Naravno, ova apsurdna situacija mora da prouzrokuje krizu finansija u sportu, i tada će se desiti ono što neposredno gledamo u našem sportu. Dešavanja u fudbalu i košarci, kao sportovima najveće popularnosti u našoj zemlji, pokazuju svu apsurdnost ovakve situacije. Jer, igračima su (i ugovorima) obećana velika novčana primanja iako klubovi to ne mogu da ispune. I ne ispunjavaju. Istovremeno od sportista, koji takođe žive u ovom „*novom vremenu*“, zahteva se da se bore i pobeđuju. Oni naravno, simuliraju igru, i varaju rukovodstvo (formalnim ispunjavanjem ugovornih sportskih obaveza), ali i navijače koji dolaze na stadione da ih bodre, i istovremeno velika većina njih plaća ne tako jeftine ulaznice.

Apsurdnost ove „finansijske piramide“ se ogleda i u nezamislivim primanjima profesionalnih sportista koji se, takođe „nezamislivom brzinom“, povećavaju. Primera radi navodimo neke karakteristične primere iz fudbala: 60-tih godina prošlog veka Uve Zeler je godišnje zarađivao 120.000 maraka, posle 30 godina (1990-tih) Andreas Miler zarađuje za godinu dana 1,6 miliona maraka, Dejvid Bekam 2009. godine je ostvario zaradu od 42 miliona dolara. A samo posle dve godine, 2011/2. godine zarade K. Ronalda i L. Mesija se kreću iznad 50 miliona dolara. Istovremeno njihova tržišna vrednost (robna) se približava cifri od 100 miliona dolara (Живановић и др., 2010, 344–348).

U drugim sportovima je slična situacija. Negde su cifre više, negde niže od ovih koje su navedene, ali se prate. I pravo pitanje, koje traži ozbiljnu sociološku raspravu – kako je moguće u ovom vremenu opterećenom tolikom destrukcijom u svim sferama života izdvajati toliki novac. I što je još diskutabilnije, kako osim malog broja sportskih klubova koji to mogu da plate, opstaju klubovi koji su očigledno nemoćni da se uključe u takvo praćenje „realnosti“ i krize vremena u kome živimo. Zaista, pitanje za Ginisa.

Obrazloženje za ovoliki novac koji kruži unutar sporta može da se potraži u političkoj i ekonomskoj utilitarnosti sporta:

---

<sup>12</sup> Primera radi: Fudbalski klub „Real“ iz Madrida u prošloj, 2012. godini, imao je profit od 479,5 miliona evra (Izvor: „Dilajt“).



- **Zabava i razonoda.** Profesionalni sportisti su poput savremenih artista koji svojom virtuožnošću nude zabavu narodu kome su, kao i u doba antičkog Rima, potrebni hleb i zabava – igre (*Politička utilitarnost*).
- **Profit.** Profesionalni sportisti doprinose ostvarenju velikog profita svih onih koji ulažu u sport i multipliciranju svakog uloženog dinara (*Ekonomska utilitarnost*).

### SEĆANJE NA BUDUĆNOST

U kolopletu realnog života – u kojem se nalazimo, i virtuelne stvarnosti koja nam se nudi, čovek se uspravlja i pada, sve nadajući se da može sam da nađe rešenje. Odbacivši onu jedinu sigurnu tačku oslonca i Ljubav, hvata se za oslonce koje mu nude politika i ekonomija. Ne shvata da u toj „pukotini kulture“ (Koković, 2005), kroz koju dobrovoljno prolazi, gubi svoju ličnost; i od ličnosti – jedinstvene i neponovljive, postaje individua – sićušan atom i slamčica među viorima. Usamljen među mnoštvom drugih, luta u bespuću koje nudi neopaganizam i na tom putu gubi harmoniju svoje duše i tela. Bežeći od svojih korena i porekla, zaboravlja i ko je, i zašto je ovde u ovome svetu; zaboravlja na Ljubav, zaboravlja na dobrotu, pouke i poruke. Prepušta se zaboravu.

U svetu koji se trudi ovakvog čoveka da umnoži, sport je odlična prilika za realizaciju takavog zadatka. A politika i ekonomija se, sa svoje strane, svesrdno trude da, korišćenjem sporta, što pre ostvare zacrtani cilj. Zbog toga što je *sve dozvoljeno*, ličnost čoveka se ne vidi, već njegova individualnost i programirana sićušnost. A onda su *hleb i igre*, koje mu se nude, sasvim dovoljne da dobrovoljno ode u sopstvenu izolaciju.

Zbog toga je neophodno da se *sećanjem na (svoju) budućnost* vratimo moralu i hrišćanskoj antropologiji i da u njima pronađemo odgovore na pitanja: *šta je sport i zašto je njegova upotrebna vrednost toliko velika*. Tim sećanjem se zapravo okrećemo budućem vremenu, koje je pred nama. Nije svejedno da se poslužimo marketinškom porukom – da li ćemo znati i hteti da izaberemo dobar put koji vodi ka vremenu koje je pred nama. Nije svejedno, jer su ti putevi mnogi i različiti, a samo je jedan dobar. I moramo se pripremiti da, kako bi to pesnik rekao, *gvozdenim nogama koračamo*<sup>13</sup>.

Na tom putu, uz hrišćansku antropologiju, podsetićemo se da je *vaspitanje* stara slovenska reč i da znači *hranjenje*, i da je zbog toga *fizička vežba blagodatna hrana biću čoveka*. I to ne samo njegovom telesnom delu, već i duševnom (Живановић, 2011). Jer, fizička vežba

<sup>13</sup> Stihovi Đure Jakšića glase: „Dve preda mnom staze stoje:/ Jedna s cvećem, druga s trnjem./ Gvozdeno su noge moje:/ Idem trnju da se vrnem.“

nije samo puko naprežanje, određeno obimom i intenzitetom, već je to istovremeno i emocionalno doživljavanje tog i takvog fizičkog vežbanja. I upravo ove karakteristike fizičke vežbe koje smo istakli ukazuju na njenu vrednost koju ne smemo, ni pod kakvim izgovorom, da zloupotrebimo. A to je upravo ono što politika i ekonomija čine – zloupotrebljavaju njenu osnovnu vrednost. Različitim načinima, o kojima smo govorili, ne samo da podstiču razvoj novih kultova koji su u saglasju sa *neopaganizmom*, već je to i najkraći put ka uspostavljanju *neorobovlasničkog poretka*. A taj neorobovlasnički poredak, koji je tu pred nama sa jasnim obrisima filosofije Starog Rima, jasno govori o civilizaciji kojoj pripadamo i o vremenu u kome živimo.

Uoči Drugog svetskog rata Džordž Orvel je, misleći na vrhunski sport (jer u to vreme profesionalni sport nije bio prisutan u ovom današnjem smislu), u jednom svom eseju rekao:

„*Ozbiljan sport*, nema nikakve veze sa fer-plejom. On je ispunjen mržnjom, ljubomorom, hvalisavošću, nepoštovanjem svih pravila i sadističkim zadovoljstvom u gledanju nasilja: drugim rečima to je rat u trenutku, pre pucanja“ (Orwell, 1961).

Tako je bilo nekada, tako je i sada. A sve to olakšava zaborav na činjenicu da su u središtu (i) sporta čovek i njegova dobra, koja fizičkom vežbom mogu da se razvijaju. Zaboravlja se da je fizička vežba blagodatna hrana data čoveku, a ne sredstvo za njegovu destrukciju.

Pritom se ne zaboravlja da je *uvek i svuda sve dozvoljeno*, pa se onda to pre pokriva pravilima kao pisanim normama koje se moraju poštovati (?). Već čuvena *igra ruke* francuskog fudbalera Tjeri Anrija (Живановић, 2011, стр. 119–129), ili *fudbalski potez* brazilca Luiz Adrijana, člana Šahtjora, i još više njegovog trenera,<sup>14</sup> to nedvosmisleno pokazuju. Ta nova etika, uspostavljena pisanim pravilima i zakonskim normama, naravno, pisana je da pokaže ne samo silu tih pisanih pravila, već i svu apsurdnost koja proističe iz tih pravila. I upravo u tome leži moć onih koji donose ta pravila i zakone, a pritom sami ne moraju da ih poštuju. Jer, kada je to potrebno silni(ci) uvek mogu da opravdaju svoje postupke i odluke.<sup>15</sup>

Zbog takvih mogućnosti, koje su u apsolutnom skladu sa ostalim društvenim aktivnostima, sport je veoma pogodan za upotrebu u političke i ekonomske svrhe. Zbog toga su u rukovodstvima, od najnižih do najviših nivoa sporta, uvek ljudi iz sfere politike i ekonomije.<sup>16</sup> Jer sve mora da bude

<sup>14</sup> Pogledati fus notu br. 8.

<sup>15</sup> Ovih dana (decembar 2012) slušamo i čitamo fudbalske vesti u vezi odluke moćne Svetske fudbalske organizacije da dozvoli igranje međunarodnih (prijateljskih) fudbalskih utakmica „nezavisnom Kosovu“. I to protivno svim pisanim pravilima koje je ta moćna organizacija sama napisala i usvojila.

<sup>16</sup> Još jedna fudbalska priča je ovih decembarskih dana 2012. godine aktuelna. U

pod neprestanim kontrolom i jednih i drugih.

Okretanjem sebi i koristeći fizičku vežbu kao blagodatnu hranu svom biću, pokazujemo da nismo samo gledaoci i potrošači, već ličnosti koje znaju i ko su i zašto su tu gde su. Spoznajući svu širinu utilitarnosti sporta čuvaćemo, još predanije, njegove stare attribute: vaspitanje (*hranjenje*), zdravlje, socijalizaciju. Oni su tu pored nas. Samo treba da hoćemo, zbog nas i naše dece. *Memento mori*, čoveče.

### LITERATURA

- Булоњ, И. П. (1984). *Олимпијски дух Пјер де Кубертена*. Београд: Народна књига.
- Живановић, Н. (1992). *Спорт – узлети и падови*. Параћин: Вук Караџић.
- Живановић, Н. & Живков, И. (1997). *Више од игре*. Ниш: Византијско Огледало.
- Живановић, Ненад. 2000. *Прилог епистемологији физичке културе*. Ниш: Паноптикум.
- Живановић Н., Ранђеловић, Н., Станковић, В., и Павловић, П. (2010). *Теорија физичке културе*. Ниш: „Паноптикум“.
- Живановић, Н. (2011). *Апологија физичког вежбања*. Ниш: Паноптикум.
- Коковић, Д. (2005). *Пукотине културе*. Нови Сад: Прометеј.
- Orwell, G. (1961). *Collected Essays*. London: Secker & Warburg
- Симоновић, Лј. (1988). *Олимпијска подвала „Божанског барона“ Пјера де Кубертена*. Никшић: НИО „Универзитетска ријеч“.
- Хомер. (1968). *Илијада*. Београд: Просвета.

Nenad Živanović, University of Niš, Faculty of Sport and Physical Education, Niš, Serbia  
Nikolaе Ochiana, University of Bacău, Faculty of Movement, Sports and Health Sciences, Romania

### (AB)USE OF SPORT

#### Summary

Emerging from the game of man and his wish, but also the need, for Agon, sport has orbited from politics towards the economy and vice versa and has been left devoid of game but at the same time it has grown into something more than a game. Its attributes, such as health, socialization, and education, and the attributes promoted through and for them – sporting chivalry, sporting ideals, and the motto that the most important thing is to take part – have all become old-fashioned to an extent and substituted by new ones. Money and political utilitarianism as the new attributes of sport in some of its segments are based on the slogan of the mighty and the haughty – the end justifies the means.

Therefore, one readily “justifies” the emergence of the following characteristics in sport and sport training: violence, stimulants, extreme physical effort, individualiza-

---

prilici smo da vidimo aktivnosti za spas FK „Crvena zvezda“. U spasavanju su angažovani „iskusni“ političari i biznismeni.

tion, alienation, and propaganda, especially if they serve to realize the set goals. The goal is always to win, which is in the function of politics and/or economy.

“Eat fast, live fast, die fast” is the basic motto of modern society, which is unfortunately offered only to those who are supposed to be spectators (not only of sport events). The *plebs* has always been considered as the consuming element or the expendable goods, hence such “guidelines and instructions” were devised just for them. This approach creates in a weakened man the need to have and possess (a thing) right here and right now. Thus, the man becomes a thing unawares. In this vicious circle “their being becomes non-being, their thoughts become alienated from them and strange to them, and their willpower becomes someone else’s willpower. In such a world which resembles a cave our limited mind can discern just shadows (let us remember Plato), and from these shadows, unfortunately, one cannot see another man“. Consequently, with the aid of media power, today (as well as in the past) anything can take root, which makes it easier to understand the emergence of new cults that (also) appeared in sport.

Currently, there are three dominant cults in sport: **the cult of body, the cult of sport results, and the cult of profit**. Naturally, since we are discussing sport, we connect them to this social activity although they are deeply rooted in all aspects of doing and thinking of the modern society. This is because basic values are elevated to a divine level for the “newly-formed” man. Neopaganism rules the world and sport is one of its main promoters.

In addition, the definition of sport by the Nazi general Reichenau, who said that “sport is a means to wage war with friendly weapons”, indicates a generally accepted (political) attitude to sport. This definition clearly states that, as in any war, everything is also allowed in a “sport war”, especially to the winners. Therefore, all politics, and especially the politics of the “mighty ones”, use this fact and try to invest in sport as much as is necessary. That is why it is still possible to use sport as a “played death”, as it was in the once mighty Roman Empire. This is necessary in order for the athletes and the spectators to become accustomed to death and in order to show that it is possible to control this “played death”. There are ample examples of this claim: the *Heysel Stadium* disaster and the death of tens of spectators, hooligan supporters’ fights with fatal outcomes, and sudden athlete deaths during sporting events and even practices.

Through different examples of the (ab)use of sport, starting from the Olympic Games all the way to the continental championships and local competitions, this paper points out to great exploitation of sport for political and economic purposes. This shows that sport, with all its new attributes, has again made current Juvenal’s (not merely) cynical message – *panem et circenses*. Therefore, it is necessary even in the 21<sup>st</sup> century for us to ask ourselves where our civilization is heading and, of course, to turn ourselves towards man and his personality.

